

היא שאם לא תאכל תבא לידי סכנה, אבל אינה כרגע בגדר חולה שיש בו סכנה, לפי שהרופאים אמרו כן, והיא כמעוברת שמותרת לאכול כדי שלא תבא לידי סכנה, אבל רק פחות פחות מכשיעור. ולפ"ז בימינו שהרופאים אומרים שהיולדות אינם בחזקת סכנה בג' ימים ראשונים, אע"פ שאין לשמוע להם וכיון

שאבריה מתפרקים מסוכנת היא, הסכנה היא שאם לא תאכל תבא לידי סיכון בעתיד, ודינה כמעוברת וחולה העלול לבא לידי סכנה אם לא יאכל, שמאכילים אותו פחות פחות מכשיעור, ולא כחולה שיש בו סכנה עכשיו, זה נראה לי בביאור הדרכי משה.

סימן יז

הפעלת מערכות איתות במעברי חציה בשבת ויו"ט

לכבוד

הגאון הגדול רבי אליהו בקשי דורון שליט"א
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

ישא ברכה מאת ה',

רח"ל, מערכות איתות (אינדקציה), שיאותתו בכל עת שהולך רגל עומד לחצות את הכביש, כדי שהנהגים יבחינו בכך ממרחק ויספיקו להאט ולעצור את רכבם מבעוד מועד.

גורמים אלו פנו אלינו בנוגע להפעלת המערכות הללו בשבת ויו"ט, מאחר שמתעוררת שם כמוכן בעיה הלכתית, שכל אדם שיעבור במעברי חציה אלו יפעיל את המערכת. והובהר לנו, כי בעוד שבשכונות ובקריית החרדיות, שרחובותיהן סגורים לתנועת כלי רכב בשבתות ובמועדים בהן ניתן יהיה כמוכן להפסיק את פעולת המערכת בשבת וביו"ט, הרי לעומת זאת במקומות שקדושת השבת עדיין אינה שולטת שם ברמה, וחולפים בהם כלי רכב רבים העושים שבתם חול רח"ל, המערכות יצטרכו להמשיך לפעול.

לפיכך ראינו לחובה להכנס לעובי הקורה ולבקשם לתכנן את המערכות הללו באופן שלא יגרמו להכשל באיסורי שבת ח"ו, ולהציל את אחינו בני ישראל הן מפגיעה גשמית והן מפגיעה רוחנית.

לאחר בדיקה יסודית של המערכת וליבון הנושא כדבעי, יחד עם הגורמים המתאימים, בהבנת הצרכים הלוגיסטיים והניסויים, הגשנו להם את הצעתנו, שהתקבלה על-ידם, לתכנן המערכות שיפעלו כך במשך כל ימות השבוע כדלהלן:

ראשית דבר, דרשנו שבכל 2 דקות תפעל המערכת אוטומטית מעצמה למשך כ- 10 שניות ללא שום

אחדשה"ט, הנני פונה אל מעכ"ת בדבר המצב החמור הקשה מנשוא השורר בארצנו הקדושה בנוגע לתאונות דרכים, שכידוע המצב הולך ומחמיר מיום ליום, ואין לך יום שאין קללתו מרובה משל חברי ל"ע, ואלפים מאחינו בני ישראל נפגעים נהרגים ונפצעים רח"ל בתאונות מידי שנה בשנה.

לפי המידע הברוק שבידי מהגורמים המוסמכים הרי שכ- 20% מהנפגעים בתאונות הדרכים הם הולכי רגל העוברים בשעות החשיכה במעברי חציה. שכן בשל החשיכה אין הנהגים יכולים להבחין ממרחק באנשים החוצים את המעבר החציה, וכ"ש שאינם מבחינים בעומדים בצידי המדרכה ורוצים לרדת ולחצות את הכביש, וממילא כל רכב הנוסע במהירות של 50 קמ"ש ומעלה אינו מספיק להאט ולעצור מבעוד מועד מזמן שהוא מבחין בהולך הרגל.

הבעיה חמורה שבעתים בנוגע ללובשי בגדים כהים שאינם מחזירים אור, ובמיוחד במקומות שאינם מוארים כדבעי או כלילות סגוריים, שהסכנה בהם הולכת וגוברת.

לאור זה עומדים הגורמים המוסמכים להתקין בקרוב בכל מעברי החציה, המועדים לפורענות

השפעת אדם, בין אם יעמוד אדם בסמוך לה ובין אם לאו, ותאונת לנהגים כאילו הולך רגל חוצה את הכביש. כך שבמשך זמן זה שיצויין ע"י נורית סימן שתדלק במקביל יוכל כל מי שירצה בכך לחצות את הכביש בבטחה ללא שום השפעה כלשהיא על המערכת. עובדה זו תובא לידיעת הולכי הרגל בשילוט ברור ומתאים, בכל מקום שתותקן בו מערכת שכזו, סמוך למעבר הולכי הרגל ולפני נקודת המעבר שבו משפיע האדם על המערכת, כי עם הפעלת נורית הסימן, אחת ל- 2 דקות, אפשר לחצות את הכביש בלא להשפיע כלל על המערכת.

אמנם עדיין נותר עלינו לדאוג לכל אותם שלא ישימו לב לכך ולא יהיו מודעים לזאת. לשם כך הצענו לבנות את המערכת בשילוב כל התנאים והנימוקים הבאים:

א. המערכת תפעל ע"י פוטו צל, הפועל באמצעות פולסים ולא ע"י קרן אור קבועה, דהיינו שהמערכת תהיה אמורה לפעול כל הזמן, אלא שבכל מספר שניות מגיע פולס אור ומונע את הפעולה, וברגע שאדם עובר במעבר החציה הוא מסתיר וחוסם בדרכו את פולסי האור מלעבור לקולט, שכפי שנתבאר בספרנו מעשה וגרמא בהלכה ח"ד פ"ג ובעוד כ"מ שדין פעולה זו כמניעת המניעה.

ב. בכל 20 שניות, בעת שמגיע פולס האור המונע את הפעולה, תפעל המערכת מעצמה והמאותת ידלק אוטומטית לחלקית שניה, וממילא כמעט כל פעולה שתבצע לאחר מכן ע"י מניעת המניעה תהיה רק כהמשכת מצב שכבר קיים.

ג. המערכת מתוכננת, כאמור, שבכל 2 דקות היא תפעל מעצמה ללא כל השפעת אדם, והוספנו עוד לדרוש שבתוך 2 הדקות, שבהן המערכת מושפעת ממעבר האדם, היא תפעל שוב מעצמה פעם נוספת למשך זמן קצרצר מקרי ולא קבוע, וע"ד שביארנו בשו"ת מעשה חושב ח"א סימן י"ב לענין דלתות אוטומטיות, שמאחר שהדבר חוזר על עצמו באופן קבוע בכל 2 דקות דינו כמחצה על מחצה וכדמוכח מדברי המג"א סימן שד"מ סק"א שדין קבוע בזמן כדין קבוע דכמחצה על מחצה דמי, וממילא באינו מתכוון דינו כאינו פס"ר, ולכה"פ יש לדון בזה כספס"ר וספק ממש, וכמו שהארכנו שם, דמטעם זה

לחודא היה מקום להקל עפ"י הט"ז באו"ח סימן שט"ז סק"ג.

ד. דרשנו שהאור המופעל לא יהיה אור של פילמנט, שלפי כמה דיעות יש בזה משום הבערה דאורייתא (ע"י רמב"ם פ"ב מהלכות שבת ה"א ובהשגות הראב"ד שם ובמש"כ המג"א בסימן שי"ח סק"י), אלא יהיה זה אור ללא חום ולהט, שלפי"ד הבי"צ אין בזה אלא איסור מוליד דרבנן, וכך נקטו הרבה מן הפוסקים. אלא שגם לפי"ד הסוברים שבכל הפעלה חשמלית יש חשש איסור תורה הרי לפי"ד הט"ז ע"פ בעה"ת (וכ"מ גם בדברי הרמב"ן במלחמות שבת מ"א:), וע"י בזה בשו"ע הרב סימן רע"ז בקו"א אות א' ובמ"ב שם סק"ז ובביאה"ל סימן שט"ז ס"ג ד"ה ולכן גם באיסור תורה התירו בספס"ר, וכ"ש כשהספק הוא קבוע וכנ"ל. וע"י מה שהארכנו בזה בספר חימום מים בשבת פ"ז אות ז'.

ה. עוד יש להוסיף ע"ז, דבשעה שאין שום רכב בסביבת המעבר חציה הרי פעולת המערכת לגבי האדם החוצה את כביש שבד"כ דינו כאינו מתכוון היא בגדר של לא איכפת ליה, ובאם יש מכוניות בסביבה הרי יש בזה חשש סכנה, וא"כ הרי"ז לכה"פ כמקום פסידא (ולמעלה מזה, דהוי כהשבת גופו ממש), דגם לפי שיטת הרמ"א באו"ח סימן של"ד סכ"ב הותרה אפ"י גרמא האסורה (וע"י בדברי הט"ז בסימן תקי"ד סוסק"ו שכתב דלא מצינו חבר לרבינו יואל - שהוא מקור דעת הרמ"א - בזה).

דבצירוף כל הני טעמי נראה שיצאנו מכל בית מיחוש, והצלנו מידי מכשול את אותם שיעברו במעברי החציה הללו בלא להיות מודעים לאפשרות להמתין לזמן הקצוב שבו פועלת המערכת מעצמה ללא כל השפעת האדם (או לאפשרות לעבור סמוך לאדם אחר החוצה את הכביש). כדלהלן.

יש לציין שגם באם אדם עובר הבא אחריו באופן מידי לא ישפיע כלל על המערכת וגם זאת אפשרות לנצל.

לפיכך פונה אני אל מעכ"ת להצטרף עמנו ולחוות את דעתו בזה, בכדי למנוע משלומי אמוני ישראל לסכן את עצמם ח"ו ולחצות את הכביש במקומות מסוכנים.

והשי"ת ברוב רחמיו וחסדיו ישמור ויגן על עמו בית ישראל מכל צרה וצוקה ומכף כל אויב ואורב בדרך ומכל מיני פורעניות המתרגשות לבוא לעולם, וישלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידינו אכי"ר.

ביקרא דאורייתא,

הרב לוי יצחק הלפרין

ראש המכון מדעי טכנולוגי להלכה

לכבוד

הרה"ג רבי לוי יצחק הלפרין שליט"א

ראש המכון המדעי טכנולוגי להלכה

השלום והברכה,

קבלתי מכתבו בדבר התוכנית להקים מערכות איתות במעברי חציה שיאותתו בכל עת שהולך רגל עומד לחצות את הכביש, כדי שהנהגים יבחינו בכך מבעוד מועד וימנעו תאונות רח"ל, ועל ההצעה שהוגשה על ידי המכון כיצד ניתן יהיה להפעיל את המערכות בשבת ויו"ט מבלי לגרום לעוברים להכשל בחילול שבת, ובקשני להצטרף עמו להיתר זה "כדי למנוע משלומי אמוני ישראל לסכן עצמם ח"ו ולחצות את הכביש במקומות מסוכנים" כפי שציין, הבנתי שהתכנית כבר מעשית, וכת"ר נזקק רק למצא את הדרך לאפשר לשלומי אמוני ישראל להשתמש בשבת במעברים, ולא לסכנם בכך שימנעו מלעבור במעברי החציה, ועל כך בקש שאסכים עמו.

לחומר הענין נראה לי שיש לכתחילה להתנגד לתכנית אם יופעלו המערכות גם בשבת, ולהשתדל לבטלה אם כבר אושרה, משום שגם אם ימצאו ההיתרים, שלומי אמוני ישראל לא יעשו את השבת חול גם בדרך היתר, וימנעו מלעבור במעברי החציה ביודעם שהם מפעילים מנגנונים שונים ויבואו לידי סכנה בכך שיאלצו לחצות את הכביש במקומות מסוכנים, כת"ר מודע לענין שהציבור הדתי נמנע מלהזקק להיתרים, וההיתר לא יתקבל, משום כך נדרש על ידיכם "שבכל שתי דקות תפעל המערכת אוטומטית מעצמה למשך עשר שניות ללא השפעת אדם, ותאותת לנהגים כאילו הולך רגל חוצה את הכביש, כך שבמשך זמן שיצויין ע"י נורית סימון שתדלק במקביל יוכל כל מי שירצה בכך לחצות את הכביש בביטחה ללא השפעה כל שהיא על המערכת,

עובדה זו תובא לידיעת הולכי הרגל בשילוט ברור ומתאים", כך שלמעשה ההיתר מיועד כפי שכתב כת"ר "למי שלא ישימו לב לכך ולא יהיו מודעים לזאת", ולא לשלומי אמוני ישראל המבקשים לשמור שבת כהלכתה, חוששני שעצם השילוט המציין לציבור הדתי לעבור רק בזמן שהמערכת לא עובדת, יביא את הציבור הדתי להמנע מלהתקרב כלל למעברי החציה המאותתים באמצעות אדם, ויסקן אותם בחציה במעברים מסוכנים, כמו כן עצם השילוט המכוון את הציבור הדתי להשתמש במעבר רק כל שתי דקות, יש בו לכאורה ללמד שהעוברים במשך כל הזמן עוברים באיסור שבת, וגם אם הדבר יעשה בדרך היתר גמורה, יש כאן משום מראית עין, אוושה מילתא ועובדא דחול, שאסרו הפוסקים בפעולות מסוימות גם כשאין איסור מלאכה בשבת.

מלבד זאת, נראה לי שעצם הדבר שהמערכת תאותת בשבת שאדם עובר במעבר החציה כל שתי דקות, גם אם אדם לא עובר (כדי לאפשר לאנשים דתיים לעבור מבלי היתרים), וכן דרישתכם שבכל שתי דקות תפעל המערכת מעצמה בזמן קצר מיקרי ולא קבוע, בכדי שמעבר האדם לא יהיה פסיק רישיה, יביא למצב שמערכת האיתות לא תהא יעילה לפי שנהגים יודעו למצב שההתראה לא מחייבת מעבר אדם בשבת, ויבואו לזלזל בהתראה אם אינה באמינות גמורה, כמשל הקורא זאב זאב, ואין זאב, שגם בבא הזאב לא ישמעו לקריאתו, ואם כן מה הועילו חכמים בתקנתם כשהמערכות שיפעלו בשבת לא יהיו התראה אמינה לנהגים, ויכולים להביא לידי סכנה, כשהעובר יסמוך על ההתראה והנהגים יזלזלו בה.

באשר לעצם ההיתר להשתמש במערכות האיתות ע"י הפעלת מנגנון שיפעל ברציפות, ופולסי אור ימנעו את הפעולה בכל מספר שניות, והאדם העובר יסתיר את פולס האור המונע, וע"י כך יופעל המנגנון אוטומטית, ויש כאן מניעת המניעה, אמנם נכון כמו שכתב כת"ר בספרו "מעשה וגרמא בהלכה" שמניעת המניעה אינה כמסיר המונע החייב בכח ראשון, ואינה מתייחסת כמעשה ישיר של האדם לענין חיובי נזיקין, שחיטה ושבת. אולם כל זה כשאכן יש תהליך של מונע ומניעת המונע, אבל כשהדבר נעשה מיד עם הסרת המסך, כשכל המנגנון ערוך ומוכן לשם כך מיידית, נראה שיש כאן מעשה בידים, וגם אם הדבר

ובחצרות יש מנגנוני תאורה המופעלים ע"י אדם העובר בדרך המנגנון המוצע במעברי חציה, ואם יתרגלו אנשים לעבור במעבר חציה ילמדו שמותר הדבר, ויש לזכור שההיתר אמור להיות ברשות הרבים בפרהסיא לעיני כל, ואם כי הצורך חשוב לפי שיש בו למנוע פגיעה ותאונות, וגם בנידון דידן יביא הדבר להשתמש במערכות אוטומטיות בכל שער מלון ובית, וגם אם יעשה הדבר בדרך מניעת המניעה, צרו צעדינו מלכת ברחובותינו, ותמלא הארץ חילול שבת ברשות התורה.

מלבד זאת בנידון דידן לא נראה שיש בכך הכרח, ושאינן דרכים חלופיות לתכנית זו, ועובדה היא שעדין לא בוצעה התכנית בימות החול, ולא שמענו על הפעלתה בעולם כולו. גם הסניף להיתר שצירף שיעשה הדבר כספק פסיק רישיה דרבנן, והוא כפסיק רישיה דלא איכפת ליה, צריכים ביאור, הרי כת"ר מחדש ההיתר למי שעובר במעבר חציה בכדי להשמר מהמכונות על ידי שיעמדו מבעוד מועד, ולמה שלא יתכוון לפעולה המאותתת להם לעצור, וכשיפורסם הדבר שהמכשיר נעשה בהיתר חכמים, יבינו הכל שמותר הדבר לכתחילה, ויעברו המעבר בכוונה תחילה על מנת להפעיל המנגנון המאותת, ואין כאן אינו מתכוון ולא פסיק רישיה, אלא מעשה שבת בכוונה תחילה.

על כן נראה לי כל עוד לא אושרה התכנית סופית לביצוע, נכון להשתדל אצל הגורמים למצוא פתרונות אחרים למניעת תאונות, ואם התכנית אושרה סופית לביצוע, יש להשתדל שלא להפעיל המערכות בשבת, ונשמח לשמוע מכת"ר מי הגורמים הפועלים בנידון, או לפנות למשרד התחבורה להודיעם מראש על חומרת התכנית, ולא נראה לנו לסמוך ידינו על היתר שיביא לחילול שבת בפרהסיא, גם אם יעשה בדרך היתר של דיעבד, וק"ו כשיש חשש שעלול הדבר להביא לידי סכנה, למי שימנעו מלעבור במעבר החציה, בזכות שמירת שבת כהלכתה נזכה ששומר ישראל ישמרנו מכל רע בדרכים, והיו נתיבותינו שלום.

בברכה,

אליהו בקשי דורון

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

נעשה בתהליך של מניעת המניעה, המעשה מתייחס למפעיל ישירות, כך סבר הגרש"ז אורבך זצ"ל, והובאו דבריו בכמה מקומות "שסגירת מעגל ע"י הספקת קרינה כגון שבהעדר אור נפתח מעגל אחד הגורם לסגירת מעגל שני, ע"י הכנסת מסך בין האור והתא וכו', יש לחלק בין אם הדבר נעשה מיד עם הבאת המסך שיש לאסור, והפעולה נחשבת מעשה, לבין אם הפעולה נעשית לאחר זמן שאז אינה חשובה מעשה", (ספר החשמל בהלכה בהוצאת המכון עמ' 70 בהוצאה ראשונה).

ובענין זה אין לדמות ההיתרים מרציחה ונויקין וכדומה, שגם אם בנושאים אלה אין להחשיב מניעת המניעה כמעשה כלל, בשבת כשהמנגנון מופעל אוטומטית יש כאן מעשה מלאכה, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, ויש לזכור דברי החזון איש בב"ק סי' י"ד ס"ק י"ב, שאפי' בכח שני החמיר בשבת משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, וראייתו ממלאכת צידה שכך עשיית המלאכה, גם אם היא שלא ע"י המפעיל, והוא הדין כשעושה מעשה שכל כוונתו להפעיל מנגנון העושה מלאכה, כשהמעשה ישיר יש כאן מלאכת מחשבת בידיים, אע"פ שהתהליך הוא של מניעת המניעה.

כעקרון, יש להעיר שמציאת היתרים לעשיית מלאכה בשבת בדרך של גרמא דגרמא או מניעת המניעה וכדומה, נדונו עד כה והותרו רק במקום שצריך הדבר מטעמי רפואה ובטחון, כשקשה מאוד להמנע מעשיית המלאכה, אבל לא הותר הדבר בפומבי במקום שאין הכרח, לפי שאם נתיר הדבר ברבים ובכל מקום על פי הכללים ההלכתיים, עשינו השבת חול, משום שכל מלאכה אוטומטית אפשר להפעיל היום במנגנון של מניעת המניעה, מצוים אנו "קדושים תהיו" קדש עצמך במותר לך, ולא להתיר האיסורים ברשות התורה, ועל כן נזהרו האחרונים לאסור גם בדרך היתר משום אוושה מילתא וכדומה, ובפרט בנידון דידן הוי לא רק אוושה מילתא, אלא גם הרי זה עובדא דחול שלא לצורך, ויש כאן יותר ממראית עין, לפי שכל מי שרואה שמפעילים המנגנונים, לא יבחין בין מנגנון מותר בדרך של מניעת המניעה, לבין הפעלה רגילה, שהרי אין בעין להבחין ולא בזמן, ויבואו להתיר איסורי שבת, וכדוגמא בנידון דידן בבתים רבים